

॥ શ્રી ॥

અથ સ્વપ્રજ્ઞાનમ્

॥ ગીતી ॥

દૃષ્ટ્વા શાસ્ત્રસમૂહાનુભવસિદ્ધિં ચ લોકતઃ કૃત્વા ।

આરુભ્યતે મયેદં સ્વપ્રજ્ઞાનં સતામર્થે ॥ ૧ ॥

અર્થ.—શાસ્ત્રના સમૂહોને જોઈને અને જગતમાં અનુભવથી સિદ્ધ કરીને સજ્જનોને માટે આ સ્વપ્રજ્ઞા જ્ઞાનનો આરંભ કરું છઉં.

॥ શ્લોક ॥

યે જન્માદિશુભાશુભં વિવૃણુતે કાલાવધિં પ્રાણિનાં

યૈર્વ્યાપ્તં નિશ્ચિલં જગત્રયમિદં યેભ્યો વિના કિંચન ।

જ્ઞાનં ભૂતભવિષ્યભાવિવિષયં વિજ્ઞાયતે ન સ્ફુટં

વિશ્વોન્મેષકરા જયન્તિ જગતિ સ્વપ્નાઃ સ્વદૈવેરિતાઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ.—જે જન્મથી માંડીને મૃત્યુપર્યંત પ્રાણીઓનાં શુભ અને અશુભને સ્પષ્ટ રીતે બતાવેછે અને જેનાથી આ ત્રીલોકી વ્યાપ્ત છે અને જેઓવીના ભૂત અને ભવિષ્યમાં થનારાંની સમ-

જળ (જ્ઞાન) સ્પષ્ટ થતું નથી એવાં અને વિશ્વને પ્રત્યક્ષ કરનારાં તથા પ્રાણીના પોતાના ભાગ્યથી પ્રેરાયલાં સ્વપ્નો જગતનેવિષે જય પામેછે.

॥ શ્લોક ॥

લાભં હાનિં વિદધતિ મુદં દુઃખમેકાન્તરૌદ્ર-

માયુર્દીર્ઘં મરણમથવા સર્વકામાર્થસિદ્ધિમ્ ।

યે સંગ્રામે વિજયમતુલં મજ્જદા યે ચ વક્તું

તેષાં ભાવં ક ઇહ ભવતિ સ્વપ્નજાનાં પ્રગલ્ભઃ ॥ ૩ ॥

અર્થ.—જેઓ લાભ અને હાનિ, આનંદ અથવા અત્યંત ભયંકર દુઃખ, લાંબા આયુષ્યનો, તથા મરણનો તથા સર્વ કામની સિદ્ધિનો, સંગ્રામમાં ઘણા જયનો અથવા પરાજયનો દિગ્દરશન કરેછે તે કર્મના ભાવથી ઉપન્ન થયેલા સ્વપ્નોને કેહેવાને કોણ શક્તિમાન છે !

(અથ તત્ત્વો સ્વપ્નફલાનેર્ણયઃ)

અર્થ.—હવે રાત્રનાં સ્વપ્ન તથા તેના સારા નરસા ફલનો નિર્ણય કેહેછે.

(ફક્તિકા)

તત્રાદૌ સ્વપ્નદર્શનાવસ્થાનમાહ

અર્થ.—પ્રથમ સ્વપ્ન દેખાવાના કાલ (વખત) કેહેછે.

॥ શ્લોક ॥

સર્વેન્દ્રિયવ્યુપરતૌ, મનોનુપરતં યદા ।

વિષયેભ્યસ્તદા સ્વપ્નં, નાનારૂપં પ્રપશ્યતિ । ૧ ॥

અર્થ.—જે સમયમાં પાંચ કર્મેન્દ્રિય અને પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય, એ પોતપોતાની ક્રીયાઓ કરવાથી રહિત થાયછે અને મન જ્યારે પ્રવૃત્તિવાળું હોયછે ત્યારે તે સ્વપ્નનો વખત છે તે સમયમાં નાના-પ્રકારના જે જે ચમત્કારો જોવામાં આવેછે તેને સ્વપ્ન એવું કહેવામાં આવેછે.

(ફક્કિકા)

સ ચ સ્વપ્નો દ્વિવિધઃ ઇષ્ટફલોઽનિષ્ટફલશ્ચેતિ ।

અર્થ.—તે સ્વપ્નો બે પ્રકારનાં છે. કેટલાંએક સારાં ફલ જાણાવનારાં અને કેટલાંએક નરસાં ફલને જાણાવનારાં.

(તત્ર સામાન્ય ઇષ્ટફલો યથા)

અર્થ.—તેમાંથી પ્રથમ સામાન્ય (થોડાં) સારાં ફલ દેખાડનારાં સ્વપ્ન કહેછે.

॥ શ્લોક ॥

નદીસમુદ્રતરણ, માકાશગમનં તથા ।

ભાસ્કરોદયનં ચૈવ, પ્રજ્વલંતં હુતાશનમ્ ॥ ૨ ॥

ગ્રહનક્ષત્રતારાણાં, ચંદ્રમંડલદર્શનત્ ।

હમ્યેન્વારોહ્યં ચૈવ, પ્રારાદ્ય રશ્મોષિ વા ॥ ૩ ॥

एवमादीनि सं दृष्ट्वा, नरः सिद्धिमवाप्नुयात् ।

અર્થ.—નદી અને સમુદ્ર તરીને પાર જવું, આકાશમાં ઉડવું, સૂર્યનો ઉદય તથા યજ્ઞતો અગ્ની જોવો, ગ્રહ, નક્ષત્રો તારાઓને જોવું, તથા ચંદ્રમંડલનું દર્શન તથા મોટા મોટા મેહેલનાં શિખરો ઉપર ચઢવું, દેવતાઓનાં મંદીર તથા શીવાલય એઓનાં શિખર ઉપર ચઢવું એમાંનું જે કાંઈ પુરૂષ સ્વપ્નમાં દેખેછે તેનાં સર્વે કામની સિદ્ધિ થાયછે અને એવાં સ્વપ્નો સદા કલ્યાણકારીજ થાયછે.

॥ શ્લોક ॥

स्वप्ने तु मदिरापानं, वसामांसस्य भक्षणम् ॥ ૪ ॥

कृमिविष्टानुलेपं च, रुधिरेणाभिषेचनम् ।

भोजनं दधिभक्षस्य, श्वेतवस्त्रાનુલેપનम् ॥ ૫ ॥

रत्नान्याभરणादीनि, स्वप्ने दृष्ट્वा પ્રસિદ્ધ્યતિ ।

અર્થ.—સ્વપ્નમાં મદીરાનું પીવું, તથા ચરબી-માંસનું ખાવું, શરીરમાં કીડાઓનું લગાડવું તથા વિષ્ટાનું લેપન થવું, લોહીવરે નાહાવું, દહિંભાતનું જમવું, સપેત પોશાક પહેરવો, સપેત ચંદનનો લેપ કરવો અને તરેહતરેહનાં રત્નો તથા દાગીનાઓ પહેરવા તથા દાગીના ધારણ કરેલા માણસને જોવું એ પ્રકારમાંનું જે દેખવામાં આવે તો તેવાં સ્વપ્ન જોનાર પુરૂષ ધન્ય કેહેવાયછે ને તેને ઉત્તમ લાભ થાયછે.

(૭)

॥ શ્લોક ॥

દેવવિપ્રદ્વિજછત્ર, તુષપંકજપાર્થિવાન્ ॥ ૬ ॥

શુક્લપુષ્પાંબરધરાન્પ્રશસ્તાભરણાંગનામ્ ।

વૃષભં પર્વતં ક્ષીરિ, ફલિવૃક્ષાદિરોહણમ્ ॥ ૭ ॥

દર્પણામિષમાલ્યામ્નિસ્તરણં ચ મહાંભસામ્ ।

દૃષ્ટ્વા સ્વપ્નેર્થલાભઃ સ્યાદ્ધ્યાધિમુક્તિશ્ચ જાયતે ॥ ૮ ॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં દેવતા, બ્રાહ્મણ, પક્ષી, છત્ર, દ્વેષતરાં, કમળનું ફુલ, રાત્ન, સપેત ફુલ, શ્વેત વસ્ત્રને ધારણ કરનારી સ્ત્રી, જેણે ઉત્તમ અલંકારો (દાગીના) પેહેરેલા છે એવી સ્ત્રી, બેલ, પર્વત, જેમાંથી ક્ષીર ઝરતું હોય એવાં અને ફળવાળાં, ઝાડો ઉપર ચઢવું, આરીશો, માંસ, ફુલની માળા એઓની પ્રાપ્તિ થવી, અગાધ જળમાં તરવું, એ સર્વમાંથી જે કોઈ સ્વપ્નમાં જુવે તેો દ્રવ્યનો લાભ થાયછે અને શરીરમાં જે રોગ હોય તે મટી જાય છે.

(વિશેષતઃ ફષ્ટફલઃ સ્વપ્નો યથા)

અર્થ.—હવે વિશેષે કરીને (વધારે) શુભ ફલને આપનારાં સ્વપ્ન કહેછે.

॥ શ્લોક ॥

યસ્તુ પશ્યતિ વૈ સ્વપ્ને, રાજાનં કુંજરં હયમ્ ।

સુવર્ણં વૃષભં ગાવઃ, કુટુંબં તસ્ય વર્ધતે ॥ ૯ ॥

અર્થ.—જે કોઈ સ્વપ્નમાં રાત્ન, હાથી, ઘોડો, સોનું, બેલ, ગાય, એમાંથી કોઈને જુવેછે તેનાં કુટુંબનો વધારો થાયછે.

(૮)

॥ શ્લોક ॥

આરોહણં ગોઘૃષકુંજરાણામ્, પ્રાસાદશૈલાગ્રવનસ્પતીનામ્ ।
વિષ્ઠાનુલેપો રુદિતં મૃતં વા, સ્વપ્નેષ્વગમ્યાગમનં ચ ધન્યમ્ ॥૧૦॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં ગાય, બેલ, હાથી, ઉંચી અગાશીયો, પર્વતની શિખરો, વૃક્ષો ઇત્યાદી ઉપર ચઢવું, પોતાનાં શરીરને વિષ્ઠાનું લેપન થયેલું અથવા રડવું તથા મરણ થયેલું અને જે ન જાણે એ સ્ત્રીની સાથે વિષય થાય, એમાંથી જે કાંઈ જોવામાં આવે તો તે ધનને આપનારાં થાયછે.

॥ શ્લોક ॥

ક્ષીરિણં ફલિતં વૃક્ષ, મેકાકી યઃ પ્રરોહતિ ।
તત્રસ્થઃ સ વિબુધ્યેત, ધનં શીઘ્રમવાપ્નુયાત્ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ.—જે કોઈ સ્વપ્નમાં દુધવાળાં વૃક્ષો (જેનાં પાન, ફુલ તથા ફલ તોડેથી ક્ષીર નીકળેછે તેવાં) તથા ફલવાળાં વૃક્ષો ઉપર એકલો ચઢીને ત્યાંહાં જાગી ઉઠેછે તે પુરૂષને તરતજ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાયછે.

॥ શ્લોક ॥

યસ્ય શ્વેતેન સર્પેણ, ગ્રસ્તશ્ચેદક્ષિણઃ કરઃ ।
સહસ્રલાભસ્તસ્ય સ્યા, દપૂર્ણે દશમે દિને ॥ ૧૨ ॥

અર્થ.—જેનો જામણો હાથ સપેત સર્પે ગળેલ છે એવું

(૯)

સ્વપ્ન જેને જોવામાં આવ્યું હોય તેને દસ દીવસની અંદર હજાર રૂપિયાનો લાભ થાયછે.

॥ શ્લોક ॥

उरगो वृश्चिको वापि, जले ग्रसति यं नरम् ।

विजयं चार्थसिद्धिं च पुत्रं तस्य विनिर्दिशेत् ॥ १३ ॥

અર્થ.—જે નરને સ્વપ્નમાં જલની અંદર સર્પ અથવા વીંછી દંશ કરે તેને સર્વ કામમાં વિજય તથા દ્રવ્યની સિદ્ધી અને પુત્રની પ્રાપ્તિ થાયછે.

॥ શ્લોક ॥

प्रासादं शैलमारुह्य, समुद्रं तरते नरः ।

अपि दासकुले जातो, राजा भवति वै ध्रुवम् ॥ १४ ॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં જે કોઈ દેવતાં મંદિર અથવા રાજાનો મે-હલ તથા પર્વતની અણી ઉપર ચઢેછે અથવા સમુદ્રમાં તરેછે તે જો દાસ (ચાકર) ના કુલમાં જન્મ્યો હોય તો પાળુ તેને નિશ્ચય કરીને રાજગાદી મળેછે.

॥ શ્લોક ॥

यस्तु मध्ये तडागस्य, भुंक्ते च घृतपायसम् ।

अखंडपुष्करे पत्रे, तं विद्यात्पृथिवीपतिम् ॥ १५ ॥

અર્થ.—જે કોઈ સ્વપ્નમાં તલાવમાં બેસી અખંડ (વગર

(૧૦)

ફાટેલા) કમલના પાનમાં ઘૃત તથા ખીરનું ભોજન કરેછે તેને
પૃથ્વીપતિ બ્રહ્મવે (અર્થાત) તે રાજા થાયછે.

॥ શ્લોક ॥

બલાકાં કુકુટીં ક્રૌંચીં, દૃષ્ટ્વા યઃ પ્રતિબુદ્ધયતિ ।

કુલજં લભતે કન્યાં, માર્યાં ચ પ્રિયવાદિનીમ્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ.—જે કોઈ સ્વપ્નમાં બગલી, કુકડી, ક્રૌંચી એ પક્ષી-
ઓમાનાં કોઈને ભેઠને જે બગી ઉડેછે તે તેને ઉત્તમ કુલની
કન્યા અને પ્રિય બોલનારી સ્ત્રી મળેછે.

॥ શ્લોક ॥

નિગર્ઙ્ગવૈધ્યતે યસ્તુ, વાહુપાશેન વા પુનઃ ।

પુત્રો વા જાયતે તસ્ય, ધનં શીઘ્રમવાપ્નુયાત્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ.—જે કોઈ સ્વપ્નમાં પોતાને લોઢાની બેડીથી બંધાયેલા
અથવા પાંછવડીયે બંધાયેલા જુવેછે તેને ધન અથવા પુત્રની
તરત પ્રાપ્તિ થાયછે.

॥ શ્લોક ॥

આસને શયને યાને, શરીરે વાહને ગ્રહે ।

જ્વલમાને વિબુદ્ધયેત, તસ્ય શ્રીઃ સર્વતોમુખી ॥ ૧૮ ॥

અર્થ.—બેસવાની ગાદી, સુવાનું બિછાનું, ચાલવાને પાલખી,
ગાડી ઇત્યાદી તથા શરીર તથા ઘર ઇત્યાદીને આગ લાગેલી
ભેઠને જે બગી ઉડેછે તેને સર્વ જગોયેથી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાયછે.

(૧૧)

॥ શ્લોક ॥

આદિત્યમંડલં સ્વમે, ચંદ્રં વા યદિ પશ્યતિ ।

વ્યાધિતો મુચ્યતે રોગા, દરોગી શ્રિયમામુયાત્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ.—સૂર્યમંડલ તથા ચંદ્રમંડલ જે સ્વપ્નમાં દેખેછે તે જે રોગી હોય તો તરત સારો થાય ને નિરોગી હોય તો તેને ધનની પ્રાપ્તિ થાય.

॥ શ્લોક ॥

રુધિરં પિવતિ સ્વમે, સુરાં વાપિ તથા નરઃ ।

બ્રહ્મણો લભતે વિદ્યા, મિત્રો લભતે ધનમ્ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ.—જે કોઈ સ્વપ્નમાં લોહી અથવા દારૂ પીયેછે તે જે બ્રાહ્મણ હોય તો તેને વિદ્યા અને બીજી જાતનો હોય તો તેને ધનની પ્રાપ્તિ થાયછે.

॥ શ્લોક ॥

શુક્લાંબરધરા નારી, શુક્લગંધાર્લેપના ।

અવગૂહતિ યં સ્વમે, શ્રિયં તસ્ય વિનિર્દિશેત્ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ.—જે નરને સ્વપ્નમાં સપેત વસ્ત્ર તથા સપેત ચંદન ધારણ કરનારી સ્ત્રી આલીંગન કરે તેને લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થશે એમ કહેવું.

॥ શ્લોક ॥

પાદુકોપાનહૌ છત્રં, લબ્ધ્વા યઃ પ્રતિબુદ્ધ્યતિ ।

અસિં વા નિર્મલં તીક્ષ્ણં, સાધ્વન્નં તસ્ય નિર્દિશેત્ ॥ ૨૨ ॥

(૧૨)

અર્થ.—જે સ્વપ્નમાં ખડાઉ, છત્રી, નિર્મલ ધારવાળી તર-
વાર એમાંથી કાંઈ પણ જડેલું બેઈ જાગી ઉઠેછે તેને ઉત્તમ પ્ર-
કારનું ભોજન મળેછે.

॥ શ્લોક ॥

રથં વૈ વૃક્ષંયુજ્જ, મેકાકી યઃ પ્રરોહતિ ।

તત્રસ્થઃ સ વિબુધ્યેત, ધનં શૌઘમ્તામુયાત્ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ.—જે કોઈ સ્વપ્નમાં બેલ બેડેલા રથમાં એકલો ચ-
ડીને જાગી ઉઠેછે તેને જલદીજ ધન મળેછે.

॥ શ્લોક ॥

દધિલાભે ભવેદર્થો, ઘૃતલાભે ધ્રુવં યશઃ ।

ઘૃતમક્ષે ધ્રુવં ક્લેશો, યશસ્તુ દધિમક્ષણે ॥ ૨૪ ॥

અર્થ.—જેને સ્વપ્નમાં દહિનો લાભ થાયછે તેને અર્થની
પ્રાપ્તિ થાયછે અને ધીનો લાભ થાયછે તેને નિશ્ચે કરી યશ મ-
ળેછે. જે ધીનું ભક્ષણ સ્વપ્નમાં કરેછે તે નિશ્ચે ક્લેશ પામેછે ને
દહિ ખાયછે તે નિશ્ચે કરી યશ પામેછે.

॥ શ્લોક ॥

અગ્નિના વેષ્ટિતો યો વૈ, નગરેપિ ગૃહેપિ વા ।

ગૃહે માંડલિકો રાજા, નગરે પાર્થિવો ભવેત્ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ.—જે પોતાને ઘરમાં અથવા ગામમાં અગ્નીથી વીં-
ટાયેલો બુવેછે ને તે બે ઘરમાં વીંટાયો હોય તો તે થોડા ગામનો

(૧૩)

રાજા થાયછે ને જો ગામમાં વીંટાણો હોય તો તે પ્રથિવપતી
રાજા થાયછે.

॥ શ્લોક ॥

માનુષાણિ તુ માંસાનિ સ્વપ્નાંતે યસ્તુ પશ્યતિ ।

હરિતાનિ તુ પક્વાનિ, ગૃણુ તસ્ય ચ યત્ફલમ્ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ.—જો સ્વપ્નને અંતે માણસોનાં કાચાં અને રાંધેલાં માંસ
દેખેછે તેનું ફલ કહુંછું તે સાંભળો.

॥ શ્લોક ॥

પદ્મક્ષણે શતં લાભઃ, સહસ્રં બાહુભક્ષણે ।

રાજ્યં શતસહસ્રં વા, ભવેદ્દૈ શીર્ષભક્ષણે ॥ ૨૭ ॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં માણસના પગનું માંસ ખાવામાં આવે
તો સો પર્યંત સોનું મળે. બાહુનું માંસ ભક્ષણ કરવામાં આવે તો
હજારો, મસ્તકનું માંસ ખાવામાં આવે તો રાજ્ય (અથવા લાખ)
મુદ્રા સુવર્ણ મળે એવું નિશ્ચે કરી જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

ક્ષીરં પિવતિ યઃ સ્વપ્ને, સપ્તેનં દોહને કૃતે ।

સોમપાનં ઇવેત્તસ્ય, શુક્ત્વા ભોગાનશોષતઃ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ.—જો સ્વપ્નમાં દોહેલું શીણવાળું દુધ પીયેછે તે અનેક
પ્રકારના ભોગ (વૈભવ) ભોગવે ને આખરે તેને સોમપાન મળેછે.

॥ श्लोक ॥

दधि दृष्ट्वा भवेत्प्रीतिर्गोधूमांश्च धनागमः ।

यवानन्नागमं विद्या, लाभः सिद्धार्थकानपि ॥ २० ॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં દહિં જોયાથી કોઈસાથે પ્રીતિ થશે, ધઉં જોયા હોય તો ધનની પ્રાપ્તિ, જવ જોયા હોય તો અન્નની પ્રાપ્તિ થાય અને સપેત સરસવ જોયા હોય તો લાભ થાય.

॥ श्लोक ॥

नागपत्रं लभेत्स्वप्ने, कर्पूरमगरुं तथा ।

चंदनं पांडुरं पुष्पं, तस्य श्रीः सर्वतोमुखी ॥ ३० ॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં નાગરવેલનાં પાન, કપુર, કૃશ્ણાગર, ચંદન તથા સપેત રંગનાં ફુલ એ જોને મળેછે તેને સર્વ ઠેકાણેથી લક્ષ્મી મળેછે.

॥ श्लोक ॥

सर्वाणि शुक्लान्यपि शोभनानि, कार्पासभस्मौदनतक्रवर्ज्यम् ।

सर्वाणि कृष्णान्यतिनिन्दितानि, गो ~~हृदे~~ ~~हृदे~~ द्विजवाजिवर्ज्यम् ३१

અર્થ.—સ્વપ્નમાં સપેત વસ્તુ જોટલી દેખવામાં આવે અથવા તે મળવામાં આવે તો તેટલી સર્વે ઉત્તમ ફલને આપવા વાળીઓ છે; પણ તેમાં કપાસ, રાખ, ચોખ્ખા તથા છાશ એટલાં બાદ કરવાં (અર્થાત્ સપેત ચીજમાં એટલાં વાનાં નરસાં ફલને

આપનારાં છે) અંને સ્વપ્નમાં જોટલી કાળી વસ્તુની પ્રાપ્તિ તથા દર્શન થાય તો તે સર્વે નરસાં ફલને આપવાવાળાં છે. તેમાં પણ ખાચ, હાથી, દેવતા, આદ્યાનુ અને ઘોડો એટલાં માત્ર કાળા છતાં ખાનુ ઉત્તમ ફલને આપવાવાળાં છે, તેથી તેટલાં ગ્રહણ કરવાં.

(સામાન્યતોઽનિષ્ઠફલો યથા)

અર્થ.—હવે સાધારણ રીતે સ્વપ્નનાં (યોડા) નરસાં ફલ કહેછે.

॥ શ્લોક ॥

• યૂપકિંશુકવલ્મીક, પારિભદ્રાદિરોહણમ્ ।

તૈલકાર્પાસપિણ્યાક, લોહાવાપ્તિર્વિપત્તયે ॥ ૩૨ ॥

અર્થ.—યજ્ઞસ્થંભ, આખરો, વાફલ, કડવોલીંબડો ઇત્યાદિ ઉપર ચડવું, તેલ, કપાસ, લોહું, ખોળ, એની પ્રાપ્તિથવી એ સમગ્રું વિપત્તિ આપનારૂં જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

વિહારકરણં સ્વપ્ને, રક્તવસ્ત્રવિધારણમ્ ।

સ્રોતસાં હરણં નેષ્ટં, પંકમાંસસ્ય ભોજનમ્ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં કીડા કરવી, લાલ રંગનાં વસ્ત્ર પહેરવાં, નદીને એક રસ્તેથી બીજે રસ્તે વેહેતી કરવી, પકાવેલા માંસનું ભોજન કરવું એવું જો દેખવામાં આવે તો તે અનિષ્ઠ ફલને આપનારૂં જાણવું.

(૧૬)

॥ શ્લોક ॥

નાવમારોહયેઘસ્તુ, નદીં ચૈવ સમુત્તરેત્ ।

પ્રવાસં નિર્દિશેત્તસ્ય, શીઘ્રં ચ પુનરાગમમ્ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં જેકોઈ નાવમાં બેસે અને નદીને પાર ઉતરે તેને પરદેશ જવું થાય ને ત્યાંથી પાછો ફરીને પણ તરત આવે.

(અથ વિશેષતઃ 5 નિષ્ઠફલાઃ સ્વપ્નાઃ તત્ર શૌનકઃ)

અર્થ.—હવે ઘણું ફરીને વધારે નરસાં કહેને આપવાવાળાં સ્વપ્નાં કહેછે. ત્યાં શૌનક કહેછે કે,

॥ શ્લોક ॥

આદિત્યં વાય ચંદ્રં વા, વિગતચ્છવિકં તથા ।

પતંતં ચાથ નક્ષત્રં, તારકાર્દીંશ્ચ વા યદિ ॥

વીક્ષેત માનવઃ સ્વપ્ને, મરણં શોકમામુયાત્ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં જે કોઈ સૂર્ય-ચંદ્રને તેજરહિત તથા અશ્વિ-ન્યાદી નક્ષત્રો તથા ધ્રુવાદી તારાગણને ખરતા જુવેછે તે મરણ અથવા શોકને પામેછે.

॥ શ્લોક ॥

અશોકં કરવીરં વા, પલાશં વાય પુષ્પિતં ।

સ્વપ્નાંતે યસ્તુ પश्यેત, નરઃ શોકમવામુયાત્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ.—જે નર સ્વપ્નમાં અશોક, કણ્ઠીઆર તથા ખાખરો એટલામાનું વૃક્ષ ફુલેલું જુવે તો તે શોકને પામે.

(૧૭)

॥ શ્લોક ॥

રક્તાંબરધરાં નારીં, રક્તગંધાલેપનાં ।

અવગૂહતિ યઃ સ્વપ્ને, મૃત્યું તસ્ય વિનિર્દિશેત્ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ.—લાલ વસ્ત્ર પેહેરેલી તથા લાલ કંકુ લગાડેલી સ્ત્રી જેને સ્વપ્નમાં આક્ષીગત કરે તેનું મૃત્યુ નજીક આવેલું જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

તૈલેનાભ્યક્તકાયસ્તુ, પયસા વા ઘૃતેન વા ।

સ્નેહેન વા તથાન્યેન, વ્યાધિં તસ્ય વિનિર્દિશેત્ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ.—જે પોતાના શરીરને તેલ, દુધ, ઘી, સ્નેહાદી દહિં વગેરે પદાર્થોથી મદન કરેલું સ્વપ્નમાં જુએ તેને વ્યાધી પ્રાપ્ત થાય.

॥ શ્લોક ॥

કેશા યસ્યાવશીર્યંતે, યદિ દંતાઃ પતંતિ વા ।

અર્થનાશો ભવેત્તસ્ય, પુત્રો વા યદિ નશ્યતિ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ.—સ્વપ્નમાં જેના કેશ (મોવાળા) ખરી પડેછે અથવા જેના દાંત પડી જાયછે તેના ધનનો નાશ થાય કિંવા તેના પુત્રનો નાશ થાય એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

સપ્તોદ્યાદિપરથ, મેકાકી યઃ પ્રરોહતિ ।

તત્રસ્થઃ સ તુ બુધ્યેત, મૃત્યું શીઘ્રમવાપ્નુયાત્ ॥ ૪૦ ॥

(૧૮)

અર્થ.—સ્વપ્નમાં જે ગધેડા, હાંટ અથવા પાડા જેવેલા ર-
થમાં એકલો બેસેછે તે જાગી ઉઠેછે તેને તરત મરણુ પ્રાપ્ત થા-
યછે એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

કર્ણનાસાકરાદીનાં, છેદનં પંકમજ્જનમ્ ।

પતનં દંતકેશાનાં, પક્ષમાંસસ્ય મક્ષણમ્ ॥ ૪૧ ॥

સ્વરોષ્ટ્રમાહિષં યાનં, તૈલાભ્યંગં ચ મૃત્યવે ।

અર્થ.—કાન, નાક, હાથ, વગેરેનું છેદન થવું, સ્ત્રીખલમાં ગું-
ચાઈ જવું, દાંત તથા કેશનું ખરી પડવું, રાધેલાં માંસનું ભૂક્ષણ
કરવું, ગધેડા, હાંટ તથા પાડાઉપર બેસવું અને શરીરે તેલ ચોપડવું
એવું જે સ્વપ્નમાં જુવેછે તે સ્વપ્ન મૃત્યુને આપશે એમ જાણવું.

(પાઠિકા)

તદેવં દ્વિવિધસ્યાપિ સ્વપ્નસ્ય પ્રહરપરત્વે કાલભેદેન ફલમાહ

અર્થ.—સારા નરસા ભેદે કરીને બે પ્રકારનાં જે સ્વપ્નો
કહ્યાં છે તેનું ફળ સમયપરત્વે (પ્રહર) ભેદે કરીને કહેછે.

॥ શ્લોક ॥

સ્વપ્નાસ્તુ પ્રથમે યામે, સંવત્સરવિપાકિનઃ ।

દ્વિતીયે ચાષ્ટભિર્માસૈસ્ત્રિભિર્માસૈસ્તૃતીયકે ॥ ૪૨ ॥

ચતુર્થયામે યઃ સ્વપ્નો, માસેન ફલદઃ સ્મૃતઃ ।

(૧૯)

અરુણોદયવેલાયાં, દશાહેન ફલં ભવેત્ ॥ ૪૩ ॥

ગોવિસર્જનવેલાયાં, સઘ એવ ફલં ભવેત્ ।

અર્થ.—રાત્રના પેહેલા પોહોરમાં સ્વપ્ન જોવામાં આવે તો તેનું ફલ એક વર્ષમાં મળેછે. બીજા પોહોરનું ફલ આઠ મહિને. ત્રીજા પ્રહરનું ફલ ત્રણ મહિને અને ચોથા પ્રહરનું ફલ એક મહિને. સૂર્યની ભાંખ ધ્રુવે દીઠામાં આવેલા સ્વપ્નનું ફલ દશ દાહાડામાં અને ગાય છોડવાની (સૂર્યોદય) વખતે જે સ્વપ્ન દીઠામાં આવેછે તેનું તરત શુભાશુભ ફલ મળેછે.

(અથ દુઃસ્વપ્નશાંતિમાહ)

અર્થ.—હવે નરસાં ફલ આપનારાં સ્વપ્નો પડ્યાં હોય તો તેની શાંતી કરવાનો પ્રકાર કહેછે.

॥ શ્લોક ॥

एवमादीनि चान्यानि, श्रुत्युक्तानि बहूनि च ।

स्वप्नोत्पातादीनि चैषां, कालरात्र्यादिदेवतः ॥ ४४ ॥

पूजाविधानं पूर्वोक्तं, कुर्यादत्रापि यत्नतः ।

पूर्वोक्तमिति रात्रિमुक्त कल्पवादित्यर्थः ॥ ४५ ॥

અર્થ.—એ પ્રકારે શાસ્ત્રમાં દુષ્ટ સ્વપ્નનાં ફલનો નાશ કરવા-
સાર કાલરાત્ર્યાદી દેવતાઓનું પૂજન કરવાનું બીજા ગ્રંથોમાં વિ-
સ્તાર સાથે કહેલ છે તે યત્ને કરી અવશ્ય કરવું. રાત્રિસૂક્ત વેદમાં
તથા પુરાણમાં છે તેમાનું વર્ણાશ્રમ ધર્મપ્રમાણે યથાયોગ્ય કરવું.

(૨૦)

(ફાકિલ)

રાત્રિસૂક્તકલ્પસ્તુ ગ્રંથગૌરવભયાન્ન લિખિતઃ

અર્થ.—રાત્રિસૂક્તના કલ્પનો પ્રકાર તો ગ્રંથ વધી જવાના લયથી અત્રે લખ્યો નથી (તથાપી સારાંશ વિધી નીચે લખ્યા-પ્રમાણે કરવો.)

॥ શ્લોક ॥

હોમં કૃત્વા પ્રયત્નેન, રાત્રાવેવ દ્વિજોત્તમઃ ।

ઉક્તેનૈવ વિધાનેન, સઘૃતં પાયસં હુનેત્ ॥ ૪૬ ॥

અર્થ.—જે વિધી પૂર્વે કહ્યો છે તે વિધિ પ્રમાણે હોમ જે કરવો તે રાત્રીએજ કરવો. તેમાં ધીસહીત ખીરની આહુતીએ આપવી ને તે સર્વે કાળરાત્રીના મંત્રવડે કરવું.

(ફાકિકા)

ઉક્તેનૈવ વિધાનેનેતિ સ્વઘૃત્વોક્તવિધાનેનેત્યર્થઃ

અર્થ.—‘ ઉક્તેનૈવ વિધાનેન ’ એટલે પોતાની શાખામાં જેવો અગ્નિસ્થાપન પ્રકાર કહેલો હોય તે વિધિવડે હોમશાંતી કરવી. (શુદ્રાદીકોને લૌકીકાગ્નિમાં કરવું.)

॥ શ્લોક ॥

પ્રત્યૃચં પાયસં હુત્વા, રાત્રિવ્યખ્યેતિ વૈ ક્રમાત્ ।

અષ્ટોત્તરશતં હુત્વા, સૂક્તેનાનેન વિત્તમઃ ॥ ૪૭ ॥

(૨૧)

અર્થ.—રાત્રિવ્યખ્ય ઈત્યાદિ રાત્રિસૂક્તની પ્રત્યેક ઋચાએ કરીને પાંચસની ૧૦૮ આહુતીઓ આપી હોમ કરવો અથવા સમગ્ર ભણીને એક આહુતી આવી આવી રીતે ૧૦૮ આહુતીઓ આપવી. એ પણ એક પક્ષ છે.

॥ શ્લોક ॥

સ્વપ્રાધિપતિમંત્રેણ હુનેદષ્ટોત્તરં શતમ્ ।

અર્થ.—પછી સ્વપ્રની દેવતા (જે કાલરાત્રી) તેના નામ-મંત્રવડે કરીને અષ્ટોત્તરશત (૧૦૮) હોમ કરવો.

(ફક્કિકા)

સ્વપ્રાધિપતિમંત્રેણ, કાલરાત્રિનામમંત્રેણેત્યર્થઃ

અર્થ.—સ્વપ્રાધિપતિ મંત્ર જે કહેલ છે તે કાલરાત્રીનાં નામનું મંત્રવડે કરી બાળવું.

॥ શ્લોક ॥

તતઃ સ્વિષ્ટકૃતં હુત્વા, હોમશેષં સમાપરેત્ ।

પૂર્વોક્તમભિષેકાય, તદત્રાપિ વિધીયતે ॥ ૪૮ ॥

અર્થ.—હોમ કરતાં શેષ રહેલા પદાર્થની એક સ્વીષ્ટાહુતી કરીને હોમ સમાપ્ત કરવો. પછી પૂર્વે જે અભિષેકને માટે કહ્યું હતું તે અહીં પણ કરવું.

પૂર્વોક્તં ગ્રહયજ્ઞોક્તમિત્યર્થઃ

અર્થ.—(પૂર્વે એટલે ગૃહયજ્ઞમાં જે કહ્યું તે.)

(૨૨)

॥ શ્લોક ॥

ગુરવે દક્ષિણાં દદ્યા, દ્વસ્રહેમપશૂનપિ ॥ ૪૯ ॥

અર્થ.—ગુરુને વસ્ર, સોનું તથા ગાય ઇત્યાદિની દક્ષિણા આપી સંતોષ પમાડવા.

॥ શ્લોક ॥

યદ્યસ્તિ દક્ષિણાભાવો, ઽપ્યશક્તો હોમકર્મણિ ।

હિરણ્યં દક્ષિણાં દદ્યા, તદાનીમેવ વા બુધઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ.—જો દક્ષિણા આપવાની તથા હોમ કરવાની પાણુ શક્તિ નહોય તો તેણે યથાશક્તિ સોનાનું તરત દાન કરી જેવું.

॥ શ્લોક ॥

વસ્રકુંભાદિસકલં, તદ્દોત્રે પ્રતિપાદયેત્ ।

બ્રાહ્મણાન્ભોજયેચ્છત્તયા, સુશીલાન્વેદપારગાન્ ॥ ૫૧ ॥

અર્થ.—શાંતીમાં માંડેલો કુંભ તથા વસ્ર સર્વે કર્મ કરાવનાર આચાર્યનેજ આપવા. પછી યથાશક્તિ સારા વેદ ભણેલા સુશીલ એવા બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવવું. (ગુરુ એટલે પોતાના કુલગુરુ બળવા.)

॥ શ્લોક ॥

મહ્યૈશ્વ પાયસાર્ધૈશ્વ, રત્નાન્યાભરણાનિ ચ ।

અનેન વિધિના યસ્તુ, શાંતિં કુર્વીત શક્તિતઃ ॥ ૫૨ ॥

તસ્ય વર્ષશતાયુષ્યં, ભવત્યેવ ન સંશયઃ ।

અર્થ.—નાના પ્રકારનાં પક્ષાન્ત ભોજન તથા રત્નોના આદિ ભુષણ (દાગીના) આહ્વાણોને દેવા. એવી વિધિયે કરી જે યથા-શક્તિ દુઃસ્વપ્નની શાંતિ કરશે તે સંશયરહિત પડેલા સ્વપ્નનાં અરિષ્ટથી મુક્ત થઈ પૂર્ણ એકસો વર્ષ સુધી આ મૃત્યુલોકમાં જીવી સુખ ભોગવશે.

હવે સ્વપ્નના નિયમો કહું છું.

- ૧ સ્વપ્ન કોઈ વાચાલ અથવા હલકા માણસની પાસે કેહેવું નહીં.
સારો ઉત્તમ કર્મનિષ્ઠ આહ્વાણ, થોડો બોલનારો, ગુરૂની યોગ્યતાવાળો હોય તેનીપાસે કેહેવું.
- ૩ સાંઝે સ્વપ્ન પડયું હોય તો તે ઉપરથી પાછી નિદ્રા કરવી નહીં.
- ૪ નરસું સ્વપ્ન પડયું હોય તો તેના ઉપર પાછી તરત નિદ્રા કરવી (એટલે સુધી જવું.)
- ૫ સ્ત્રી તથા બાલક જાતીપાસે જોયેલું સ્વપ્ન કેહેવું નહીં.
- ૬ સારાં નરસાં સ્વપ્નોના જે પ્રકારો આ ગ્રંથમાં કેહેવાઈ ગયા તે કોઈ સર્વે એકે દેરે જોવામાં આવતા નથી તો-પણ તેમાંના એકાદ જે પ્રકાર પણ જોવામાં આવે તોપણ તે પોતાનાં સારાં નરસાં દ્વેષો આપ્યાવિના રહેતાં નથી.

इति स्वप्नफलनिर्णयः समाप्तः ॥

(૨૪)

અથ આયુષ્નિર્ણયઃ ।

હવે આયુષ્યનો નિર્ણય કહું છું.

(જાતનાઓસિદ્ધાદિ કથ્યંતે.)

અર્થ.—હવે પ્રથમ જાતના અવસ્થામાં અરિષ્ટ જોવાનું (જાણવાનું) કહેવાય છે.

॥ શ્લોક ॥

અરૂંધર્તાં ધ્રુવં ચૈવ, વિષ્ણોસ્ત્રીણિ પદાનિ ચ ।

આયુર્હીના ન પશ્યંતિ, ચતુર્થં માતૃમણ્ડલમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ.—જે કોઈ ઋષિપતિ અરૂંધતી, ધ્રુવ, વિષ્ણુના ત્રણ સ્થાનકો, માત્રમંડલ, યેદેવતા એઓને આકાશમાં નથી દેખતો તેનું આયુષ્ય પૂરું થયું છે એમ જાણવું.

(ઉપર લખેલા સર્વે દેવતાઓ પોતાના શરીરમાં છે તે જોવાનો પ્રકાર કહું છું.)

॥ શ્લોક ॥

દેહેષ્યરૂંધતી જિહ્વા, ધ્રુવો નાસાદ્મુચ્યતે ।

શ્રુવોર્મધ્યગતં મધ્યં, તારકા માતૃમણ્ડલમ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ.—પોતાના દેહમાં જે જીભ છે તેને અરૂંધતી જાણવી, નાકની જે આંખી છે તેને ધ્રુવ જાણવો. એ સમરનો જે મધ્યભાગ (વચ) તેનેજ માત્રમંડલ કરી જાણવું. એટલાને જે નિત્ય ઉઠીને જુએ છે (દેખે છે) તેને આયુષ્યવાળો જાણવો.

(૨૧)

(અથ સ્વલ્પારુષો લક્ષણાનિ)

અર્થ.—હવે ટુંકા આયુષ્યનાં લક્ષણો કહેછે.

॥ શ્લોક ॥

આકીર્ણે શ્રવણે યસ્તુ, ન ઘોષં શૃણુયાત્તથા ।

નભોમંદાકિનીમિંદો, રજાયાં નેક્ષેદ્ગતાયુષઃ ॥ ૩ ॥

અર્થ.—જેના બન્ને કાનમાં આંગળીઓ નાખ્યા છતાં બ્રહ્મ-
ઘોષ (ગુંગાટ) જેને સાંભળવામાં આવતો નથી અને આકા-
શમાં મંદાકીની તથા ચંદ્ર ઉગેલા છતાં ચાંદનીરાત્રનો ઉજ્જ્વલ
દેખાતો નથી તેનું આયુષ્ય પૂરું થઈ ચુક્યું એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

પાંશુપંકાદિષુ ન્યસ્ત, સ્વંડં યસ્ય પદં ભવેત્ ।

પુરતઃ પૃષ્ઠતો વાપિ, સોઽષ્ઠૌ માસાન્ન જીવતિ ॥ ૪ ॥

અર્થ.—જેના ચાલવા છતાં ધુળમાં અથવા ચીખલમાં
પગનાં તળીયાં ટુટેલાં એટલે અધુરાં, આગળનો અથવા પાછ-
ળનો ભાગ ઉઠેલો હોવામાં આવેછે તે પુરુષ અથવા સ્ત્રી આઠ
મહિનાની અંદર મૃત્યુ પામશે એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

સ્નાનાંબુલિપ્તગાત્રસ્ય, યસ્યાસ્યં પ્રાક્પ્રશુષ્યતિ ।

ગાત્રેષ્વાર્દ્રેષુ સર્વેષુ, સોઽર્ધમાસં ન જીવતિ ॥ ૫ ॥

(૨૬)

અર્થ.—સ્નાન કરવા છતાં સર્વ શરીર પાણીથી ભીજેલું જ હોય, ને ફક્ત મોઢું જ જેનું તરત સુકું થઈ જાય છે તે અડધો માસ પણ જીવનાર નથી એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

શરીરસાલ્યોર્થસ્ય દૃષ્ટ્વા પ્રકૃતિર્ભવેત્ ।
તદરિષ્ટં સમાસેન વ્યારતશ્ચ નિબોધ મે ॥ ૬ ॥

અર્થ.—શરીરની પ્રકૃતી બગડી ગઈ હોય અને સ્વભાવ અદલી ગયો હોય તો તે સંક્ષેપમાં મરણનું લક્ષણ છે એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

શૃણોદ્વા વિવિધાન્ શતિન્ વિપરીતાન્ શૃણોતિ ચ ।
યો ન શૃણોતિ ચાકસ્માત્તં વદન્તિ ગતાયુષમ્ ॥ ૭ ॥

અર્થ.—જે અનેક પ્રકારના વિપરીત શબ્દો સાંભળે અને અકસ્માત સાંભળે જ નહીં તેનું આયુષ્ય ટુંકું સમજવું.

॥ શ્લોક ॥

વસ્તૂષ્ણમિવ ગૃહ્ણાતિ શીતગુણં ચ શીતવત્ ।
ઉષ્ણગાત્રોઽતિમાત્રં યો મૃશં શીતેન કમ્પતે ॥ ૮ ॥
પ્રહારં નૈવ જાનાતિ યો ગચ્છેદન્યથાપિ વા ।
પાંશુનેવાવકીર્ણાનિ યશ્ચ ગાત્રાણિ મન્યતે ॥ ૯ ॥
વર્ણાન્યતા વા રાજ્યો વા યસ્ય ગાત્રે ભવન્તિ હિ ।
સ્નાતાલિપ્તં યં ચાપિ ભજન્તે નીલમક્ષિકા ॥ ૧૦ ॥

વિપરંતેઽઘ્નૃક્ષાતિ રસાન્ યશ્ચોપયોજિતાન્ ।

યો વા રસાન્ સંવેત્તિ તં ગતાયુંપ્રચક્ષતે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ.—જે કોઈ થંડી વસ્તુને ઊંડી જેવી અને ઉંડી વસ્તુને ઠંડી જેવી સમજે, જેનાં ગાત્રો બહુજ ઉંડાં હોય ને જે ટાઢને લીધે બહુજ કંપતો હોય તેનું આયુષ્ય પણ ટુંકું સમજવું. જેને શરીરમાં પ્રહાર વાગ્યાની ખબર પડતી ન હોય, જે સઘળી જુ-ઠીજ ઢબથી વર્તતો હોય, જે પોતાનાં ગાત્રોને ધુળથી ખરડા-એલાં માનતો હોય, જેના શરીરનો રંગ બદલી ગયો હોય, જેનાં ગાત્રોમાં રાધ જેવી કરકરીઓ થઈ આવી હોય, નહાયા છતાં તથા ચંદનાનાં લેપન કર્યા છતાં જેના ઉપર કાળી માખીઓ બેસતી હોય, ખાધેલા રસોને વિપરીત સ્વાદવાળા જે જાણતો હોય અને જેને રસોની ખીલકુલ ખબરજ પડતી ન હોય એમાંનાં કોઈ પણ ચિન્હવાળાનું આયુષ્ય ટુંકું આવી રહ્યું છે એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

સુગન્ધં વેત્તિ દુર્ગન્ધં દુર્ગન્ધં ચ સુગન્ધવત્ ।

ઘ્નૃક્ષાતિ યોઽન્યથા ગન્ધં શાન્તે દીપે નિરામયઃ ॥ ૧૨ ॥

રાત્રૌ સૂર્ય જ્વલન્તં વા દિવા વા ચન્દ્રવર્ચસમ્ ।

દિવા જ્યોતીંષિ યશ્ચાપિ જ્વલિતાનીવ પश्यતિ ॥ ૧૩ ॥

વિદ્યુન્વતોઽસિતાન્મેઘાન્ગગને નિર્ઘને ઘનાન્ ।

વિમાનયાનપ્રાસાદૈર્યશ્ચ સંકુલમમ્બરમ્ ॥ ૧૪ ॥

યશ્ચાનિલં પૂર્તમન્તમન્તરિક્ષેઽવલોકતે ।

ધમેનાહરિ વાસોભિરાટ્તામિવ મોદેની ॥ ૧૫ ॥

પ્રદીપ્તમિવ યો લોક યો નાહુત્પાદ્યમાસા ।

ભૂમિમષ્ટાપદાકારાં લેખાભિર્યશ્ચ પશ્યતિ ॥ ૧૬ ॥

યો ન પશ્યતિ ઋક્ષાણિ યશ્ચ દેવીમરુન્ધતીમ્ ।

ધ્રુવમાકાશગંગાં ચ તં વદન્તિ ગતાયુષમ્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ.—જે પ્રાણી સુગંધને દુર્ગંધ અને દુરગંધને સુગંધ એવી રીતે ગંધોને વીપરીત માનતો હોય, દીવો ઠરી જાય ત્યારે જેનો રોગ આછો થતો હોય, જે ધણી સૂર્યને રાતે પ્રજ્વલેલ અને દિવસે ચંદ્ર જેવો દેખતો હોય, જે કોઈ નક્ષત્ર તારાઓને દીવસે પ્રકાશતા જેવા દેખતો હોય, જે ધણી વાદળાંવૈરના આકાશમાં વિજળીવાળા કાળા મેઘ દેખતો હોય, જે કોઈ આકાશમાં વિમાન, વાહનો તથા મેહેલોની ભીડ દેખતો હોય, જે અંતરિક્ષમાં વાયુને દેહધારી દેખતો હોય, જે પૃથ્વીવિને ધુંવાડા, ઝાકળ તથા વસ્ત્રોથી વીંટાએલી જેવી દેખતો હોય, જે ધણી જગતને સળગેલા જેવું અથવા પાણીથી ડુબેલા જેવું દેખતો હોય, જે ધણી પૃથ્વીમાં સોગઠા રમવાની ચોપટ જેવી રેખાઓ પડેલી દેખતો હોય અને જે નક્ષત્રો ને, અરંધતીના તારાને, ધ્રુવને તથા આકાશગંગાને દેખતો ન હોય તેટલાઓનું આયુષ્ય પુરૂં થઈ રહેલું કેહેવાયછે.

॥ શ્લોક ॥

આદર્શેઽમ્બુનિ ઘર્મે વા છાયાં યશ્ચ ન પશ્યતિ ।

પશ્યત્યેકંગ્ધીનાં વા વિકૃતાં વાન્યસત્ત્વજામ્ ॥ ૧૮ ॥

(૨૯)

શ્વકાકર્કઙ્ગધ્રાણાં પ્રેતાનાં ચક્ષરક્ષસામ્ ।

આતુરો લભતે મૃત્યું સ્વસ્થો વ્યાધિમવામુયાત્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ.—જે માણસ અરીસામાં, પાણીમાં અથવા તડકામાં પોતાનાં પડછાયાને ન દેખતો હોય અથવા પડછાયામાં એક અંગને ન દેખતો હોય અથવા વિકાર ભરેલી બીજા પ્રાણીની છાયા દેખતો હોય અથવા કુતરાની, કાગડાની, કંકપક્ષીની, ગીધની, પ્રેતની, ચક્ષની કે રાક્ષસની છાયા દેખતો હોય તે માણસ રોગી હોય તો મરણને પામેછે અને સારો હોય તો રોગી થશે એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

હ્રીશ્રિયૌ નશ્યતો यस્ય તેજ ઓજઃ સ્મૃતિપ્રભાઃ ।

અકસ્માન્ન ભજન્તે યં સ ગતાસુરસંશયમ્ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ.—જેની લાજ અને શોભા નાશ પામી જાય અથવા જેને તેજ ઉછાડસ્મૃતી અને હાજર જવાબી અકસ્માત પ્રાપ્ત થાય તે માણસ થોડાં આયુષ (આયુષવગર) નો છે એમ નિઃસંશય સમજવું.

॥ શ્લોક ॥

યસ્યાધરોષ્ઠઃ પતિતઃ ક્ષિપ્તશ્ચોર્ધ્વં તયોત્તરઃ ।

ઉભૌ વાજમ્બવાભાસૌ દુર્લભં તસ્ય જોવિત્ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ.—જેનો હેઠલો હોઠ નીચો નથી ગયો હોય અને ઉપરનો હોઠ ઉંચો ચડી ગયો હોય અથવા જેના બન્ને હોઠ જાંબુ જેવા કાળા થઈ ગયા હોય તે માણસનું જીવવું દુર્લભ એમ સમજવું.

(૩૦)

॥ શ્લોક ॥

આરક્તા દશનં યસ્ય શ્યાવા વા સ્યુઃ પતન્તિ વા ।

સ્વંજનપ્રતિમા વાપિ તં ગતાયુષમાદિશેત્ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ.—જેના દાંત એકાએકી રાતા અથવા કાળા થઈ જાય, અથવા પડી જાય અથવા ખંજન પક્ષીના જેવા રંગવાળા થઈ જાય, તે માણસ તુરત મરશે એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

કૃષ્ણા તથાનુલિપ્તા ચ જિહ્વા શૂન્યા ચ યસ્ય વૈ ।

કર્કશા વા ભવેદ્યસ્ય સોઽચિરાદ્વિજહાત્યસૂન્ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ.—જેની જીભ કાળી ચીકણી બેહેર મારી ગએલી અથવા કઠણ થઈ ગએલી હોય તે માણસ તુરત મરશે એમ સમજવું.

॥ શ્લોક ॥

કુટિલા સ્ફુટિતા વાપિ શુષ્કા વા યસ્ય નાસિકા ।

અવસ્ફૂર્જતિ ભગ્ના વા સ ન જીવતિ માનવઃ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ.—જેનું નાક વાંકું, ફાટેલું, સુકાએલું કે નમી ગએલું થઈ જાય, અથવા શ્વાસના વેગથી અવાજ કર્યા કરતો હોય તે માણસ ઘણા દિવસ જીવતો નથી.

॥ શ્લોક ॥

સંક્ષિપ્તે વિષમે સ્તબ્ધે રુક્ષે સ્વસ્તે ચ લોચને ।

સ્યાતાં પરિચ્છુતે યસ્ય સ ગતાયુર્નરો ધ્રુવમ્ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ.—જેની આંખો ટુંકી, વીધમ, અકડ, લુખી કે વીં-
ખાએલી થઈ જાય, અથવા જેની આંખોમાંથી આંસુ ઝર્યા કરે
તે માણસ અવશ્ય તુરત મરશે એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

કેશાઃ સંમન્તિનો यस્ય સંક્ષિપ્તે વિનતે ભ્રુવૌ ।

લુઠ્ઠિ ચાક્ષિપક્ષ્માણિ સોઽચિરાદ્યાતિ મૃત્યવે ॥ ૨૬ ॥

અર્થ.—જેના કેશ સંઘાવાળા જેવા નોખનોખા થઈ જાય,
જેની બ્રમરો ટુંકી અને નમેલી થઈ જાય અથવા જેની આંખોની
પાંપણે પરી પડતી હોય તે માણસ તુરત મરશે એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

નાહરત્યન્ માસ્યસ્થં ન ધારયતિ યઃ શિરઃ ।

एकाग्रदृष्टिर्मूढात्मा सद्यः प्राणान् विमुंचति ॥ ૨૭ ॥

અર્થ.—જે કોઈ મોઢામાં રહેલા અન્નને ખાતો ન હોય, મા-
થાને સ્થિર રાખી શકતો ન હોય, જેની આંખો ખીલા જેવી સ-
જ્જડ થઈ હોય અથવા જેનું મન મુંઝાઈ ગયું હોય તે માણસ
તરતજ મરશે એમ જાણવું.

॥ શ્લોક ॥

उत्थाप्यमानो बहुशः स मोहं योभिगच्छति ।

बलवान् दुर्बलो वापि तं पक्वं भिषगादिशेत् ॥ ૨૮ ॥

અર્થ.—ઘણીવાર ઉઠાડતાં છતાં જે મોહ પામી જતો હોય

(૩૨)

તે માણસ બળવાન કે દુરબળ ગમે તેવો હોય પણ તે મોતને
કીનારે છે એમ વેદે કેહેવું.

॥ શ્લોક ॥

નિદ્રા નિરન્તરં યસ્ય યો જાગર્તિ ચ સર્વદા ।

મુહોદ્રા વક્તુકામશ્ચ પ્રત્યાશ્વયેયઃ સ જાનતા ॥ ૨૯ ॥

અર્થ.—જે નિરંતર ઉઠ્યા કરતો હોય અથવા જે નિરંતર
જાગ્યા કરતો હોય અથવા જે બોલવાની ઇચ્છા છતાં પણ બોલ-
વામાં મુંઝાઈ જતો હોય તેવા રોગીની સમજી વેદે પણ પીપા-
ડવી નેમ્યે.

॥ શ્લોક ॥

ભૂતા પ્રેતાઃ પિશાચાશ્ચ રક્ષાંસિ વિવિધાનિ ચ ।”

મરણાભિમુખં જન્તુમુપસર્પેતિ નિત્યશઃ ॥ ૩૦ ॥

તાનિ મેષજવીર્યાણિ પ્રતિગ્રંતિ જિયાંસયા ।

તસ્માન્મોઘાઃ ક્રિયાઃ સર્વા ભવન્ત્યેવ ગતાયુષઃ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ.—જેનું મરણ આવેલું હોય તે માણસની પાસે ભૂત,
પ્રેત, પીશાચ અને અનેક પ્રકારના રાક્ષસો આવેછે, તેઓ તે
માણસને મારી નાંખવાની ઇચ્છાથી ઔષધોની પણ શક્તીને હણી
નાંખેછે, તેથી જેનું મરણ આવેલું હોય તે માણસના જે જે ઉ-
પાયો કરવામાં આવે તે સઘળા નિષ્ફળજ થાયછે માટે ઈશ્વરનુંજ
ચિંતન અવશ્ય છે.

इति आरुष्यानेर्णयः समाप्तः

અર્થ.—આયુષ્યનો નિર્ણય સમાપ્ત થયો.

વિજ્ઞાપના.

મુંબઈ સેહેરના તથા બહાર ગામના લોકોને જોઈએ તે વખતે હરેક પ્રકારનાં પુસ્તકો ઘડીઆલો તથા દવાઓ (દેશી તથા બીલાયતી) વગેરે હરેક વસ્તુ મળવાની અડચણ પડે નહીં વાસ્તે અમે નવી વ્યવસ્થા કરીછે.

મુંબઈ, પુના, કલકત્તા, કાશી, લખનૌ, ગુજરાત વગેરે ઠેકાણે છપાયેલાં સંસ્કૃત તથા મરાઠી, હિંદુસ્તાની, ગુજરાતી તથા ઇંગ્રેજી મુસલમાની પુસ્તકો પત્ર આવ્યા બરાબર રવાને કરશું, તેજ પ્રનાળીને સામાન મગાવ્યાથી પણ યોગ્ય કિંમતથી તથા કસોટી ખરીદ કરીને વખત ઉપર મોકલાવશું, તે બદલ માફક કમીશ લેવામાં આવશે. અમારી દુકાને કોઈ પણ વેચવાને અર્થ માલ ઉલાવશે તો તેની પાસેથી યોગ્ય કમીશન લઈ વેચવાસાઝ રાખવામાં આવશે.

પુસ્તકોસાઝ અથવા માલસાઝ પૈસા માત્ર આગળથી મોકલવા, તે વીશે ઉત્તર મગાવવો હોય તો રિપલાઈ કાર્ડ અથવા ટપાલની ટીકીટ મોકલાવવી.

અમે છપાયેલાં પુસ્તકો વિષે વેપારી લોકોના ફાયદાસાઝ કમીશનનું ભાવ જીદુંજ રાખ્યું છે, તે વીશે તેઓએ પ્રત્યક્ષ મળીને અથવા પત્ર મોકલાવી ખુલાસો કરવો.

પ્રાચીન અને અપ્રસિદ્ધ એવા ન છપાયેલા ઉત્તમ ગ્રંથ જો કોઈ છાપી પ્રસિદ્ધ કરવા સાઝ અમારી તરફ મોકલાવશે, અને તે જો અમને પસંદ પડશે તો તે વેચાતો લઈ ઘણી ખુશી સાથે છપાવી પ્રસિદ્ધ કરશું.

બુલેશ્વરમજર,
મુંબઈ.

લા. ગોવર્ધનદાસ લક્ષ્મીદાસ.

પ્રાચીન ગ્રંથ પ્રસિદ્ધકર્તા વેપારી, તથા, કમીશન એજન્ટ.

જાહિરાત.

સર્વે સદ્ગ્રંથસ્થાને સવિનય પ્રાર્થના કરવામાં આવેછે
જે આજમુઘી કોઈયે છાપી પ્રસિદ્ધ ન કરેલા એવા અ-
તીઉત્તમક અપુર્વ ઇતીહાસિક અને સ્તુતિપર ગ્રંથો છ-
પાવી પ્રસિદ્ધ કરવાનું કામ અમારે સ્વિકાર્યું છે તે મ-
ધેના તૈયાર ગ્રંથોની ટીપ આપના અવલોકનાર્થ નીચે
આપીછે તેનાં ઉત્તેજનને અર્થે આપ તરફથી પુસ્તક
ખરીદી ઉદાર આશ્રય મળશેજ એવી પ્રાર્થના આજીવન

ગ્રંથોનાં નામ.

કી. રૂ. આ. પાન

શ્રીઆનંદરામાયણ સંસ્કૃત.	૫-૦	૧
શ્રીવિકલપચરણ રેસમી ગુટકો સંસ્કૃત.	૦-૬	૧
શ્રીમહાપતીકૃત સંતવિજય ગ્રંથ મરાઠી.	૩-૦	૫
શ્રીબ્રાંતવારણદરપણ હિંદુસ્થાની બુક.	૧-૦	૨
શ્રીરામદાસસ્વામીનાં ચરીત્રની અખર.	૨-૮	૩
અભીજાનશાકુંતલનાટક સંસ્કૃત તથા તેની ગદ્યપદ્યાત્મક મરાઠી ટીકા સાથે.	૩-૮	૫
ગોપીકાગીત ત્રણ ભાષાનું.	૦-૨	ના
સ્વપ્ન તથા આયુષ્યનિર્ણય ગુજરાતી કાવ્ય.	૦-૪	ના

ચદુવંશી ભાટીયા શાલીય

ગોવર્ધનદાસ લક્ષ્મીદાસ,

ભુલેધરખંજર, મુંબઈ.

પ્રાચીન ગ્રંથપ્રકાશક.

